

Knihovnicko-informační zpravodaj U Nás

Vyšlo: 7. 12. 2017

Číslo: Ročník 27 (2017), Číslo 4

Sekce: Nové trendy

Název článku: Kyberšikana – jak jsme na tom?

Autor: Vanda Vaníčková

Zdroj: <https://www.svkhk.cz/Pro-knihovny/Zpravodaj-U-nas/Clanek.aspx?id=20170410>

Kyberšikana – jak jsme na tom?

Vanda Vaníčková

Když se děti jednou poperou, je to klukovina (i když je v tom namočená nějaká holka). Když si ubližují opakovaně, je to šikana. Když se takové chování přesune do elektronického prostředí, je to *kyberšikana*. O té jste jako informační pracovníci jistě slyšeli. Bohužel se kyberšikana vyvíjí, a proto o ní neuškodí slyšet znovu.

Označení **kyberšikana** je počeštěným označením šikany vyskytující se v tzv. kyberprostoru, virtuálním světě elektronických médií. Definice kyberšikany vychází z vymezení klasické šikany – úmyslné, opakované a dlouhodobé jednání, kterému se oběť nedokáže účinně bránit – a propojuje ho s virtuálním prostředím. Probíhá tedy na internetu (nejčastěji na sociálních sítích).[1] Je třeba upozornit, že ač se děje na internetu mnoho různých a podivných věcí, ne všechno, co se nám nezdá správné nebo na nás negativně působí, je kyberšikana. Rozhodující jsou atributy opakovaný a dlouhodobý. Vulgární e-mail, jenž přistane ve schránce od neznámého adresáta, nebo závistivý komentář pod momentkou z nákladné dovolené není kyberšikana. V těchto případech se jedná o nevhodný vtip (někdy i omyl) nebo o jednorázový kybernetický útok.

Seriózní i bulvární média často přinášejí informace o sílící kyberšikaně mezi českými dětmi. Vědecké výzkumy se snaží mírnit paniku, kterou zkreslené a neúplné informace vytvářejí. Tématu se věnují čeští i zahraniční odborníci. V členských státech Evropské unie proběhl v roce 2010 výzkum *EU Kids online (Risks and safety on the internet)* mapující, jak velký je kyberšikana problém. Výsledný údaj – 6 % dětí ve věku 9-16 let zažilo kyberšikanu - by mohl nabádat k závěru, že moc velký ne. Jedná se však o výsledek vztahený pouze ke kyberšikaně. Dětské zkušenosti se zasíláním zpráv se sexuálním podtextem, obrázků, nabídek ke schůzkám, nadávek, zesměšňujících koláží apod. mají procentuální hodnoty podstatně vyšší (více najdete ve výzkumné zprávě studie).[2]

Jak jsem naznačila v úvodu článku, kyberšikana se stejně jako virtuální svět vyvíjí. Na dvou konkrétních příkladech z českého prostředí ukážu, jaký může nabrat směr. První vybraný příklad dokládá, že se (kyber)šikana samozřejmě netýká pouze dětí, v dětských kolektivech je na ni však nejčastěji upozorněno a je řešena. Zasahuje i dospělí – například učitele, kteří by dětem měli radit, jak se šikaně bránit.

Poznámka na okraj: knihovník sice není učitel, ale v mnohých rolích na dítě působí stejně jako učitel (cizí dospělá autorita s informacemi v oblasti vzdělávání). Mnoho knihoven zařazuje preventivní programy proti šikaně mezi své vzdělávací akce. Zkuste se někdy s dětmi zaměřit i na tuto stranu mince.

Kyberšikana učitelů

Český **Národní výzkum kyberšikany učitelů**[3] z roku 2016 přináší relativně současné informace o fenoménu kyberšikany učitelů. Tento výzkum jsem vybrala nejen pro jeho aktuálnost, ale i pro ukázkou, že šikanu v kyberprostoru nemusí děti pouze zažívat, mohou být i jejími původci.

Z celkového počtu 5136 respondentů, učitelů ze základních a středních škol v ČR, se za oběť kyberšikany v posledním roce považuje 3,52 % z nich, za oběť kybernetického útoku pak 6,19 % respondentů. Nejčastěji se u postižených jednalo o verbální útoky (zesměšňování, urážení: 28 %), obtěžování prostřednictvím prozvánění (25 %) a vyhrožování (12 %). Další otázky ukázaly, že z hlediska intenzity probíhaly kybernetické útoky na učitele a kyberšikana v horizontu jednoho týdne (42 %) nebo čtrnácti dnů (21 %). Výzkum sledoval, v jakém prostředí útoky probíhají – nejfrekventovanější jsou sociální sítě (38 %), mobilní telefon (30 %) a e-mail (22 %). Nejčastěji figurovali jako pachatelé útoků žáci, které učitel zná a učí (40 %), rodiče žáků (8 %) či kolegové (2 %). Následky, jež učitelům kyberšikana působila, jsou obdobné jako při šikaně klasické. Z fyzických projevů byl popsán hlavně vztek, trapnost a smutek, z psychických poruchy spánku, zhoršená koncentrace a bolesti různých částí těla (hlava, břicho). Závěrečný soubor otázek výzkumu je vztahen ke strategiím vyrovnávání se s šikanou. Mezi nejčastěji volenými technickými řešeními zazněla likvidace závadného obsahu (vymazání fotografií, videa aj.: 21 %) a blokace obsahu. Z řešení v prostředí školy, pokud na něj došlo, proběhlo nejvíce výslechů žáků (13 %) a rozborů situace s kolektivem v rámci třídnické hodiny (7 %). U 8,27 % učitelů se objevil názor, že nepřikládají vzniklé situaci význam a neřeší ji.

Na řeč čísel slyší hlavně ekonomové a businessmani, i přesto možná oslovila i vás. I když se 6,19 % nezdá problematické, doporučuji pročíst si konkrétní příklady kybernetických útoků a kyberšikany, o kterých mluví učitelé. Jsou uvedeny na konci výzkumné zprávy a dokazují, že konkrétní případ působí jinak než obecná formulace.

Modrá velryba

Druhým příkladem, který jsem vybrala k demonstraci vývoje nebezpečí v kyberprostoru, je „hra“ Modrá velryba. Média představila aktivitu jako hru šířenou v sociálním prostředí na principu, kdy kurátor posílá hráčům, dětem, různé úkoly (může jít i o sebepoškozování zakončené sebevraždou).[4] Odborníci označili zprávu za jednoznačný hoax (nepravdivá informace vyvolávající paniku – řízené sebevraždy 150 dětí) se základem ve skutečné události (existující sebevražedné skupiny v Rusku). I když je fenomén

původně vykonstruovaný, u veřejnosti, dětí zejména, logicky budí strach. Knihovnick, stejně jako učitel, by však strach mít neměl. Měl by se na událost umět podívat kritickým pohledem podepřeným odbornými údaji a konstruktivně o ní s dětmi hovořit.

Pro případ Modré velryby, která byla aktuální na jaře roku 2017, lze hledat argumentační inspirace v článcích[5] na portálu e-Bezpečí, který se cíleně věnuje bezpečnosti na internetu. Obecně je však třeba v otázkách bezpečnosti na internetu přistupovat k dětem tak, abychom neohrozili jejich domnělou dominanci ve virtuálním světě. Mnoho z nich si myslí, že počítač ovládá lépe než dospělý (u mnohých je to také pravda), proto ho přece dospělý nebude poučovat o tom, co je nějaká modrá velryba apod. Dospělý na rozdíl od dítěte ale ví, že být digitálně, mediálně a čtenářsky gramotný neznamena pouze umět zapnout počítač a vše si „vygooglit“. Nevyvracejte dětem jejich názor, předložte jim podložené argumenty a nechte je popasovat se s nimi v duchu metody sokratovského dialogu. Vhodně kladenými otázkami jim pravda vypluje na povrch sama.

Závěrem přidám lektorskou zkušenost ze **seminářů o YouTube**, které pořádám pro školní kolektivy, nejčastěji 8. a 9. ročník. Jako nejúčinnější přístup, jak se dětem dostat pod kůži, i když myslí, že všechno vědí, je postavit je do role odborníků. Vy mně ukažte, co víte, protože je toho jistě mnoho. Společně se pak podíváme, s čím to souvisí, co to ovlivňuje a kam to směřuje. Takovýmto přístupem připravím nenásilně prostor pro fakta, která přicházejí, a žáci je neberou jako poučování od dospělého. I když jím samozřejmě jsou...

Kontakt na autorku: vandav@seznam.cz

[1] Co je a není kyberšikana. *Online.muni.cz* [online]. 2005-2017 [cit. 2017-10-10]. Dostupné z: <https://www.online.muni.cz/vite/4834-co-je-a-neni-kybersikana>

[2] *Risks and safety on the internet: the perspective of European children* [online]. LSE, 2011 [cit. 2017-10-10]. ISSN 2045-256X. Dostupné z: <http://www.lse.ac.uk/media%40lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20I%20%282009-11%29/EUKidsOnlineIIReports/D4FullFindings.pdf>

[3] *Národní výzkum kyberšikany učitelů: výzkumná zpráva* [online]. Univerzita Palackého v Olomouci, 2016 [cit. 2017-10-10]. Dostupné z:

https://www.researchgate.net/publication/303987796_Narodni_vyzkum_kybersikany_ucitelu_2016_-_vyzkumna_zprava_kratka_verze

[4] Modrá velryba – hra motivující děti k sebevražednému jednání? Obyčejný podvod. *E-Bezpečí* [online]. c2008-2017 [cit. 2017-10-12]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/socialni-sit/1230-modra-velryba>

[5] Například článek Jak minimalizovat dopady paniky spojené s „modrou velrybou“ v prostředí školy. *E-Bezpečí* [online]. c2008-2017 [cit. 2017-10-12]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/rodice-ucitele-zaci/1237-jak-snit-dopad-velryby>